

РЕЦЕНЗІЯ

**на монографію «Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства. Книга I. Філософсько-методологічні засади архітекtonіки предмета сучасної політичної економії»
(автори: Ю. К. Зайцева, О. М. Москаленко)***

REVIEW

of the book “Contemporary Political Economy as a Theoretical Basis of Economic Development of the Society. The Book I. Philosophical and Methodological Principles of Subject Architectonics of Contemporary Political Economy” (authors: Yu. Zaitsev and O. Moskalenko)

* Зайцев Ю. К., Москаленко О. М. Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства : у 2 кн. — Кн. I. Філософсько-методологічні засади архітекtonіки предмета сучасної політичної економії : монографія / Ю. К. Зайцев, О. М. Москаленко. — Київ: КНЕУ, 2018. — 397, [3] с.

Архітекtonіка економічних, соціальних, політичних, духовних, цивілізаційних зв'язків знаходиться у постійному розвитку, що веде до змін характеру, змісту взаємовпливів у системі цих зв'язків, викликає до життя суспільні процеси, явища та форми, з якими людина та людство в цілому раніше ніколи не зустрічались. Складні проблеми породжують потребу переосмислення базисних засад та перспектив функціонування економіки та суспільства, ключова роль у цьому належить фундаментальній економічній науці. За цих умов актуальним є вихід у світ колективної монографії «Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства. Книга I. Філософсько-методологічні засади архітекtonіки предмета сучасної політичної економії» авторів Ю. К. Зайцева, О. М. Москаленко. Аргументуючи важливість такого видання, варто зауважити, що іще Жан Батист Сей наголошував на тому, що «...у країні, яка користується представницьким правлінням, кожний громадянин зобов'язаний вивчати політичну економію вже тому, що там кожний покликаний до участі в обговоренні державних справ». Тож варто наголосити на особливій значущості для розвитку сучасного українського суспільства наукової проблематики, яку порушують автори монографії.

Важливо також відзначити теоретичну та практичну цінність дослідження, проведеного науковцями. Автори поділяють думку видатного теоретика початку ХХ століття С. М. Булгакова, який писав: «...коли входиш у будинок економічної науки, неможна йти лише вперед, необхідно підніматися вгору, необхідно запитувати себе не тільки про те, яка техніка цього знання, а й який його загальний сенс, вища цінність, який ідеал цього знання» (Булгаков, 1991, с. 5). Це ще раз підкреслює актуальність теми, яку розкривають у монографії її автори. Ідеї, які генерують автори, стимулюють читачів до вивчення сучасної політичної економії, слугують дороговказом для вчених-економістів, щодо продукування і розвитку власних наукових ідей, корисні для практиків, оскільки фундаментальні знання завжди виступали запорукою та передумовою досконалої управлінських рішень.

Монографія складається з чотирьох розділів, що повною мірою розкривають мету та завдання дослідження авторів. У першому розділі «Ендогенні та екзогенні чинники формування предметного поля та методології сучасної політичної економії» автори акцентують увагу на «об'єктивній природі багатоструктурності в архітекtonіці суспільства як єдиної багатовимірної системи», що «вимагає від представників сучасної економічної теорії, сучасної політичної економії звернення в процесі виявлення ефективних форм мотивації економічного розвитку найрізноманітніших (зокрема позаекономічних) підходів до дослідження умов, чинників і перспектив його забезпечення». Водночас, використовуючи цивілізаційний підхід, автори розглядають процес трансформації ціннісних орієнтирів розвитку суспільства, де ключовим вони визначають існування нерозривності зв'язку, взаємозалежності між якістю праці та якістю життя й віру суб'єктів господарювання в можливість забезпечення такого зв'язку. У роботі обґрунтовані також суперечності, які виникають через відчутне зростання потреб людини та суспільства в умовах економіки знань, що поглиблює проблеми цивілізаційного, культурного, етичного та морального змісту.

Другий розділ «Теоретико-методологічні проблеми становлення сучасної політичної економії» розкриває сучасні підходи в методології пізнання сутності закономірностей і тенденцій розвитку економічних систем, такі як: філософський, системний, інституціональний, цивілізаційний, раціоналістичний (прагматичний) підходи в різних інструментальних формах прояву та застосування. Автори, застосовуючи міждисциплінарний підхід до пізнання, акцентують увагу на важливому елементі дослідження – людському капіталі. Ключовий аспект – це дискусія щодо неможливості розглядати прекаріат як людський капітал, оскільки «його вирізняє хиткість, невиразність, аморфність, що несумісне з уявленнями про роль капіталу взагалі та людського капіталу зокрема». У розділі також розкриті обмеження неолібералізму як концепції економічної політики, доведена об'єктивна нагальність гармонізації інтересів усіх суб'єктів економічного життя.

Третій розділ «Актуальні напрями досліджень у полі предмета сучасної політичної економії» розкриває зміст ключових складових архітекtonіки предмета дослідження і нові напрями сучасної політичної економії,

якими є: політична економія постіндустріального суспільства, субстантивістська політична економія Карла Поланьї, нова, або конституційна політична економія Джеймса Б'юкенена, інституціональна політична економія, політична економія посткапіталістичного суспільства, політична економія середнього класу. Автори в межах цих напрямів висвітлюють власну наукову позицію, зміст якої формується так: «ставлення до вивчення об'єкта дослідження забезпечує синергетичний ефект пізнання, тобто можливість створення життєздатної концепції та моделі економічного та соціального розвитку на найближчий час і на віддалену перспективу». Варто погодитись з думкою авторів, згідно з якою «глобальні інноваційні хвилі змінюють не тільки ту сферу, яку ми звикли називати «економіка», а й «суспільство в цілому». Науковці наголошують на тому, що «формується нова інституціональна форма функціонування та розвитку глобалізованої економіки, яка безпосередньо й опосередковано впливає на методи управління всіма сферами суспільного життя», зокрема стрімко розвивається «цифрова глобалізація».

Четвертий розділ «Політична економія середнього класу» виокремлює відповідний напрям сучасної політичної економії, в якому комплексно розкритий предмет його дослідження. Водночас доведено доцільність існування такого самостійного напрямку: політична економія середнього класу виникає з проблеми розподілу доходів, рівня його відносної справедливості на основі домінуючих у тому чи іншому суспільстві політичної й економічної концепції соціально-економічного розвитку. Автори монографії відстоюють наукову позицію, зміст якої полягає у тому, що «політична економія середнього класу виступає як наука економічна, політична та ідеологічна, оскільки вона обстоює і пояснює інтереси середньої верстви населення країни», зокрема такої її стратегічної потреби як свободи особистості». На думку авторів, саме «свобода виступає критерієм суспільного прогресу» і з цим, безперечно, необхідно погодитись. Вважаємо, що глибокий усебічний аналіз сутності, економічних, соціальних, політичних функцій середнього класу дозволить іншим дослідникам більш сміливо, цілеспрямовано та конкретно досліджувати природу середнього класу не лише в рамках соціології (як об'єкта соціологічної науки), але також у рамках і полі специфічного сектора сучасної політичної економії – політичної економії середнього класу, що, безперечно, буде сприяти формуванню більш науково обґрунтованій та виваженій економічній та соціальній політиці країн сучасного світу, у тому числі й України.

У монографії автори презентують широкому колу науковців багато нетривіальних підходів до пізнання сучасних (істотно специфічних) суспільних відносин. Проте на особливу увагу заслуговує наукове положення щодо діалектики відповідності між рівнем суб'єктивного мислення, що склався у певних політичних сил і представників владних структур, та потребами і вимогами логіки сучасного економічного та соціального розвитку. Це не абстрактна проблема, вона безпосередньо стосується якості і перспектив життя кожної країни, кожної людини, надто в мережевому, глобалізованому суспільстві. Автори монографії не лише ставлять цю проблему на рівень політико-економічного аналізу, але й аргументують сутність і характер суперечностей досліджуваного процесу, визначають можливі підходи до їх розв'язання.

Наукова новизна монографії також полягає в постановці проблеми діалектики взаємовпливів ринкової економіки та суспільства, особливо з позицій збереження базових традиційних та розвитку якісно нових ціннісних орієнтирів функціонування економіки та суспільства, людини, суспільства та держави тощо. Автори не лише здійснюють постановку проблеми, але також забезпечують ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз, доводять його до інституціонального рівня та формулюють інституційні пропозиції.

Значна увага в рецензованій роботі приділяється дослідженню економічних і позаекономічних чинників економічного та соціального розвитку, сутності та формам суперечностей, що виникають у суспільстві за переходу до техно-економічної парадигми розвитку при ігноруванні людиноцентричної парадигми функціонування сучасних економічних систем. Безпечно, окремі наукові положення, що сформульовані в монографії, є дискусійними. Однак, саме це створює варіанти та простір для подальшого наукового дослідження за спрямуванням, що визначено авторами монографії.

Отже, вважаємо, що рецензована монографія доктора економічних наук, професора Юрія Зайцева та доктора економічних наук, професора Олександри Москаленко є гідним внеском у розвиток економічної науки. Ця наукова праця є цілісним, змістовним дослідженням, в якому ставляться та знаходять розв'язок складні й одночасно надзвичайно актуальні теоретико-методологічні проблеми. Вона покликана активізувати наукову політико-економічну думку як в Україні, так і за її межами. Враховуючи це, рекомендуємо монографію «Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства. Книга І. Філософсько-методологічні засади архітекtonіки предмета сучасної політичної економії» вченим і практикам – всім, хто знаходяться в пошуках істини та унікальних відповідей щодо розв'язання проблем сучасного економічного і соціального життя.

Рецензент:

О. В. Шкурупій,
д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

O. Shkurupii,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of International Economics,
University of Ukoopspilka "Poltava University of Economics and Trade"